

Veileder for besøket i dyrevelferdsprogrammet

And

Innhold

Formålet med veilederen.....	3
Definisjoner	3
Dyrevelferdsprogram and	3
Velferdsportal fjørfe	3
DVP-besøket.....	4
Vurderinger på DVP-besøket.....	4
Avvik, tiltak, frister, dokumentasjon og lukking av avvik	4
KSL –egenrevisjon og eksternrevisjon	4
Helse and.....	5
1 Rene dyr	5
2 Sår	5
3 Øyebetennelse	6
4 Misvekst	7
5 Syke dyr	7
6 Døde dyr.....	8
7 Korrekt bedøving og avlving	9
8 Kompetanse personell.....	9
9 Oppdatert smittevernplan.....	10
10 Smitteslusens utforming og bruk.....	11
11 Vann og fôrforbruk.....	12
12 Dødelighet.....	13
13 Avlivet.....	13
Fysisk miljø and	14
14 Karbondioksid - CO ₂	14
15 Ammoniakk - NH ₃	14
16 Støv.....	15
17 Strøkkvalitet	15

Formålet med veilederen

Denne veilederen er ment for produsent og veterinær, som hjelp til å planlegge, forberede og gjennomføre et godt DVP-besøk. Veilederen skal også bidra til lik vurdering av indikatorer og lik avviksbehandling mellom veterinærer.

Definisjoner

DVP-besøk	Dyrevelferdsprogram-besøk. Jevnlig veiledningsbesøk utført av DVP-veterinær, som skal registreres elektronisk i den digitale plattformen VP Fjørfe. DVP-besøket skal utføres minst hver 6 mnd.
DVP-veterinær	Veterinær som har gjennomført bransjens eget DVP-kurs. Animalia kan i spesielle tilfeller gi dispensasjon fra krav om kurs. Krav om kurs gjelder f.o.m. 01.01.25.
VP Fjørfe	Velferdsportal Fjørfe, som er Animalias fagsystem for dokumentasjon av DVP-besøk, avvikshåndtering relatert til DVP-besøk og DVP-status
Dyrevelferdsindikator	Måling på dyret selv (dyrebasert) eller i miljøet (ressursbasert) som sier noe om dyrets eller flokkens velferdsnivå
Nøkkeltall	Obligatoriske registreringer i elektronisk produksjonskontroll basert på daglistene, gir grunnlag for forberedelse til DVP-besøket
DVP-status	Produsentens status i VP Fjørfe; enten Godkjent, Kan miste godkjenning, Utgått frist og Ikke godkjent.

Dyrevelferdsprogram and

Formålet med DVP and er å bidra til at regelverket etterleves på alle gårder, bidra til god helse og velferd, god dokumentasjon og systematisk forbedringsarbeid. Foreløpig gjelder kravet om DVP for alle driftsenheter som har over 200 ender og leverer til slakteri tilsluttet Bransjeretningslinjen.

DVP and krever følgende:

- DVP-besøk hver 6.mnd utført av DVP-veterinær
- Lukking av avvik avdekket på besøket
- 3-parts revisjon utført av KSL
- Registrere nødvendige produksjonsdata for hvert innsett i produksjonskontroll

Velferdsportal fjørfe

Før første DVP besøk må bonden logge inn i Velferdsportal Fjørfe (VP Fjørfe) og sende avtaleforespørsel til ønsket veterinær. Veterinæren kan også sende avtaleforespørsel til bonden. Mottakeren logger inn i VP Fjørfe og godkjenner avtaleforespørsel.

Ved DVP-besøk registrerer veterinæren indikatorene, noterer avvik, og lukker disse i VP fjørfe når de er utbedret av bonden. Dersom veterinær slutter, kan avvikene lukkes av en annen veterinær. Både produsent og varemottaker kan se besøksrapport. I VP Fjørfe vises også bondens DVP-status, samt kommende besøksfrister og frister for å lukke eventuelle avvik fra DVP-besøket.

Mer informasjon om VP Fjørfe og brukermanual finnes på Animalias nettsider. VP Fjørfe har ikke offline-støtte, så veterinær må ha tilgang til internett når skjema fylles ut på telefon/pad/PC. Ved dårlig dekning anbefales det å fylle ut skjemaet på papir (skrives ut fra VP Fjørfe) og føre inn digitalt senere.

DVP-besøket

Det er produsentens ansvar å avtale tid for besøk, men veterinær eller varemottaker kan minne om besøk. DVP-besøket skal være et nyttig forbedringsverktøy for produsenten. Besøket er ikke en systematisk gjennomgang av alle relevante forskriftskrav, men det forventes at veterinæren kjenner til Forskrift om velferd for produksjonsdyr, samt tar utgangspunkt i nøkkeldata for besetningen. Det er produsenten som har størst innsikt i eget dyrehold og det er viktig å ha god dialog når det gjelder årsaker til eventuelle utfordringer. Veterinær bør stille åpne spørsmål (hva, hvordan, hvem) slik at produsenten får mulighet til å utdype litt om forholdene. Resultatet av besøket skal gi produsenten oversikt over forbedringsområder og aktuelle tiltak. Alle dyr i besetningen skal kunne sees på DVP-besøket.

Vurderinger på DVP-besøket

For å måle dyras velferd i en besetning brukes indikatorer som 1) sier noe om dyrevelferd, 2) gir pålitelige målinger og 3) er gjennomførbare i praksis. De skal dekke alle fokusområder, og gi et godt totalbilde av besetningen. Mange spørsmål er formulert som «Er dyra jevnt over...». Dette kan oppleves som lite konkret, men veterinæren oppfordres til å bruke sin kompetanse, erfaring og sitt veterinære skjønn til å vurdere om dyra i ei dyregruppe kan sies å «jevnt over» være innafør. Mer spesifikt menes «jevnt over» rundt 90-95 % av dyra, selv om målet bør være 100 %. Alle spørsmål skal besvares og kan gis score 1 - Tilfredsstillende, 2 - Bør forbedres, eller 3 - Må utbedres (avvik). Ikke alle indikatorer kan gis score 3. Det ønskes mest mulig lik vurdering av spørsmålene, men det er essensielt at veterinær bruker sin kompetanse og erfaring til å utvise et fornuftig skjønn.

Avvik, tiltak, frister, dokumentasjon og lukking av avvik

Når alle spørsmålene er besvart, blir score 2 og 3 oppsummert på slutten av skjemaet og forslag til tiltak beskrives av veterinær i VP fjørfe. Score 3 fører til avvik som krever tiltak for å unngå økonomisk trekk. Veterinær må sørge for at produsenten er opplyst om funnene og at avvik, foreslåtte tiltak og frister er forstått. Det er produsenten sitt ansvar å utføre nødvendige tiltak. Aktuelle tiltak er listet opp under hver indikator. Listene er ikke uttømmende, og andre tiltak kan være aktuelle. Veterinær må kommunisere avvik på en god måte og foreslå konkrete, prioriterte tiltak. Arbeids- og kapitalinnsatsen må stå i forhold til forventet effekt. Det er viktig å begynne med tiltakene som anses viktigst. Dyre, omfattende og ressurskrevende tiltak kan kategoriseres under «Kan forbedres» så fremt det ikke innebærer regelverksbrudd eller er kritisk for dyras velferd, da skal det alltid settes score 3. Veiledende frister for å lukke avvik er satt til 1 eller 30 dager. Det er mulig å sette andre frister, avhengig av avvikets art. Det er veterinær som lukker avvik i VP fjørfe.

Dersom avvik korrigeres på besøket, kan dette dokumenteres som score 2 med kommentar. I mange tilfeller vil dette kreve et visst skjønn, samt dialog med produsenten. Når tiltak er utført må produsenten dokumentere dette ovenfor veterinær før lukkefristen. Avhengig av type avvik kan tiltak også innebære å ha satt i gang en prosess. Alternativt kan det settes lang frist. Dokumentasjon på lukket avvik kan, avhengig av avvikets art, skje ved nytt besøk, billedokumentasjon, telefonsamtale eller ved at en annen rådgiver eller veterinær dokumenterer.

KSL –egenrevisjon og eksternrevisjon

KSL er et viktig verktøy for å bidra til at produksjonen drives i tråd med regelverk gjennom årlig egenrevisjon og ved ekstern-revisjon fra KSL-revisorer. Ekstern-revisjonen anses som 3-partsrevisjon i DVP. Mattilsynet og varemottaker har tilgang til KSL-revisjonene.

Helse and

1 Rene dyr

Det er ikke uvanlig at ender har en noe våt og flekkete fjørdrakt som følge av vannsøl og leik med vannet, men dyra skal ikke fremstå gjennomgående møkkete, med skorper av gammel møkk og klinete fjørdrakt på større deler av kroppen. Møkkete fjørdrakt gir dårligere temperaturregulering, redusert velferd og reduserer hygiene og kvalitet i slakteprosessen. Rene dyr er derfor viktig både av hensyn til dyra og resten av verdikjeden.

Er dyra jevnt over rene i fjørdrakten?

1: Ja, tilfredsstillende Ingen eller svært få (mindre enn 0.2 %) dyr observert med tydelig møkkete/klinete fjørdrakt
2: Bør forbedres Mellom 0.2 og 1 % av dyra observert med tydelig møkkete/klinete fjørdrakt på mer enn 40 % av kroppen, med skorper av gammel møkk oppover bryst, sider og gomp
3: Må forbedres Flere enn 1 % av dyra observert med møkkete/klinete fjørdrakt på mer enn 40 % av kroppen, med tykke skorper av gammel møkk oppover bryst, sider og gomp

Hvordan vurdere renhet

Gå rolig igjennom flokken og noter ned alle ender du ser med tydelig møkkete fjørdrakt, hvor større områder av fjørdrakta er dekket av gammel møkk. Det er ikke uvanlig at deler av mage og bryst er misfarget grunnet kontakt med strø og vann, men med møkkete menes større skorper av møkk langt oppover bryst, siden av kroppen, vinger og gomp.

Aktuelle tiltak

Møkkete fjørdrakt er ofte en konsekvens av dårlig strøkvalitet og fuktig strø. Godt management mtp strø og ventilasjon er grunnleggende.

- Fokus på ventilasjon, drikkesystem, mengde vannsøl og håndtering av dette
- Hvordan er rutineene for strøtildeling? Hvordan vurderer bonden strøkvalitet, hvor ofte strøs det og når tas strøet eventuelt ut?
- Dersom strøet er fuktig og møkkete på større deler av gulvarealet, må strøbeddet skiftes ut med tørt og rent strø
- Flere møkkete dyr observert i deler av huset kan tyde på underliggende problemer med eksempelvis vannsystem eller ventilasjon på enkelte områder

2 Sår

Det er generelt sjeldent å se sår hos and, men det kan observeres sår som skyldes skader fra innredning eller haking fra andre ender. I enkelte perioder i forbindelse med fjørsetting (ca dag 20 – 30) kan det oppstå sår på vingene hos et større antall dyr. Disse er forbigående og anses ikke alvorlige. Større sår kan derimot være en inngangsport for bakterier og føre til subkutane infeksjoner. Dyr med store sår skal avlives.

Er dyra jevnt over frie for sår?

1: Ja, tilfredsstillende Ingen eller svært få (færre enn 0.5 %) dyr observert med tydelige sår, inkludert nye og gamle sår
2: Bør forbedres Flere enn 0.5% dyr observert med tydelige sår, inkludert nye og gamle sår

Hvordan vurdere sår:

Gå rolig igjennom flokken og noter ned alle ender du ser med større, tydelige sår (over 3 cm) på ulike deler av kroppen (rygg, vinger, flanker, hale).

Aktuelle tiltak

- Vurder sårlokasjon og mulig årsak
- Hvilken alder er dyra i, skyldes sårene fjørsetting eller andre faktorer?
- Hvordan fordeler fuglene seg i dyrerommet? Er det områder de unngår på grunn av fukt eller trekk som gir for høy tetthet andre steder i fjøset?

3 Øyebetennelse

Irritasjon og betennelse i øyet hos ender kan skyldes bakterier, virus, støv eller høye konsentrasjoner av gasser som ammoniakk over lenger tid. Ender dypper gjerne hodet i vann for å opprettholde god øyehelse, men øyebetennelse kan oppstå uavhengig av drikkevannsystem og vannhygiene. Øyebetennelse er smertefullt, det reduserer dyras velferd og er uønsket. I hovedsak er det enklere å forebygge øyebetennelse enn å håndtere en aktiv betennelse hos flere dyr.

Er dyra jevnt over frie for øyebetennelse?

1: Ja, tilfredsstillende

Ingen eller svært få (0.2 %) dyr observert med øyebetennelse; betente/ hovne/røde øyne, pussdannelse

3: Må forbedres

Flere enn 0.2 % av dyra observert med øyebetennelse; betente/hovne/røde øyne, pussdannelse

Hvordan vurdere øyebetennelse

Gå rolig igjennom flokken og noter ned alle dyr med tegn på øyebetennelse, inkludert hovne øyne og øyelokk, utflod og puss fra øyne, stivnet puss i fjørene rundt øyne (bilde 1). Dersom mer enn 0.2 % av dyra har øyebetennelse settes score 3.

Bilde 1. And med øyebetennelse. Bilde: Mattilsynet, hentet fra rapport 2023:4 av Veterinærinstituttet.

Aktuelle tiltak

- Vurder husdyrmiljøet; luftkvalitet, strøkvalitet og vannkvalitet, samt vannsystem
- Behandle affiserte dyr, inkludert dyppe hodet under vann, vaske vekk skitt mm

4 Misvekst

I en flokk vil det alltid være noe variasjon mellom dyra, men dyr med misvekst, definert som 50 % mindre enn snittet i flokken er uønsket. Årsakene til misvekst kan være mange, og ofte avdekkes underliggende problemer når disse dyrene obduseres. Mange av dyrene med misvekst fremstår med god allmenntilstand og er kvikke og vanskelige for bonden å fange. Det er likevel ønskelig at bonden har fokus på å få ut disse dyrene.

Er dyra jevnt over fri for misvekst?

1: Ja, tilfredsstillende Ingen eller få dyr (0.5 %) dyr observert med misvekst
2: Bør forbedres Flere enn 0.5 % av dyra observert med misvekst

Hvordan vurdere misvekst:

Gå sakte gjennom hele huset, observer alle dyr. Noter ned alle dyr med misvekst, definert som 50 % mindre kroppsvekt enn snittet i flokken, men som likevel er kvikke og løper unna. Dyr med misvekst kombinert med redusert allmenntilstand skal registreres under punkt 5 Syke dyr.

Aktuelle tiltak

Misvekst kan skyldes ulike faktorer, og er ikke alltid enkelt for bonden å unngå. Men slike dyr skal sorteres ut av flokken. Svært mange dyr med misvekst i en flokk kan indikere underliggende helseproblemer i flokken, og da bør det vurderes tiltak som obduksjon og videre diagnostikk.

- For å fange kvikke misvekstfugler må lyset dempes, og en håv kan hjelpe med å fange fuglene
- Veterinæren bør obdukere misvekstdyrene, og foreslå aktuelle tiltak ut fra obduksjonsfunn

5 Syke dyr

Alt fjørfe er byttedyr, som innebærer at smerte- eller sykdomsytringer forsøkes skjult og derfor ikke alltid er tydelige. Derfor vil en synlig klinisk syk and ofte være veldig syk. Alvorlig smittsomme sykdommer er sjeldne, men tilfeller av *E. coli*, og ascites kan oppstå. Dersom flere dyr er halte, bør dette følges opp med obduksjon og eventuelt prøvetaking for å finne ut hvorfor. Dyr med misvekst med redusert allmenntilstand faller også inn i kategorien «syke dyr». Syke enkeltdyr skal i hovedsak avlives dersom ikke dyret blir behandlet og satt i sykebinge. Flokkbehandling må vurderes av veterinær for å forebygge sykdom hos flere dyr.

Er dyra jevnt over friske?

1: Ja, tilfredsstillende Ingen eller svært få (0.1 %) syke dyr observert som skulle vært avlivet
3: Må forbedres Flere enn 0.1 % syke dyr observert som skulle vært avlivet, inkludert misvekstdyr med redusert allmenntilstand

Hvordan vurdere syke dyr:

Gå sakte gjennom hele huset, observerer alle dyr. Noter ned alle dyr som fremstår som kronisk syke og/eller så syke eller skadd at de burde vært avlivet. Symptomer kan være unaturlig positur, hengende vinger, deprimerte, hode trukket ned, strittende fjørdrakt, uklart blikk, alvorlig halte dyr og misvekstdyr med redusert allmenntilstand.

Aktuelle tiltak

Det kan være flere årsaker til at en eller flere dyr er syke. Det anbefales at syke dyr avlives og obduseres for å undersøke mulige årsaker. Dersom et større antall dyr er syke må man vurdere videre tiltak. Dette kan være obduksjon og prøveuttak for nærmere diagnostiske undersøkelser. Dersom det treffes diagnoser, som er representative for flokken, må det i tillegg til anmerkning i DVP Fjørfe, føres egen sykejournal i fagsystemet HelseFjørfe. Meldepliktige sykdommer som registreres i HelseFjørfe videresendes til DHP (Dyrehelseportalen). Kontakt Mattilsynet ved mistanke om Liste 1-sykdom.

- Obduksjon for å avdekke mulige årsaker vil være sentralt for å foreslå tiltak
- Ved mistanke om infeksjøst agens vil det være naturlig å ta prøver som sendes inn for diagnostikk
- Ved funn av mange kronisk syke dyr må du snakke med produsenten om rutiner og blikk, hvordan dyrene vurderes og gi en opplæring i hvilke dyr som skal avlives straks de oppdages.

6 Døde dyr

Døde dyr skal fjernes minst to ganger daglig. Gjennomsnittlig dødelighet i norsk andeproduksjon i 2024 var 4.9 %. I en normal flokk, uten et pågående sykdomsutbrudd, skal det ikke ligge mange døde fugler. Døde dyr er en smittefare for resten av flokken og skal fjernes raskt.

Er døde dyr fjernet fra flokken?

1: Ja, tilfredsstillende Ingen eller svært få (0.1 %) døde dyr observert
3: Må forbedres Flere enn 0.1 % ikke nylig døde dyr funnet.

Hvordan vurdere

Gå rolig igjennom flokken og noter ned alle døde dyr. Vurder om dyret har vært dødt en stund, og dermed burde blitt oppdaget på forrige besøksrunde av røkter/produsent. Dersom mer enn 0.1 % døde dyr blir observert settes score 3.

Aktuelle tiltak

Det kan finnes enkeltdyr som dør i flokken hver dag. Det skal ikke bonden få avvik for. Men, hvis det ligger mer enn 0.1 % døde dyr i strøet, som ikke fremstår som nylig avdødde, tyder dette på at bonden ikke har et grundig nok blikk ved gjennomgang i flokken. Diskuter årsak og mulige tiltak med bonden. Hvorfor var det så mange døde? Var dyrene vanskelig å se? Mulige tiltak inkluderer:

- Økt fokus på dødelighet: hvor mange dør hver dag? Er det forøket dødelighet bør dette undersøkes med obduksjon og eventuell videre prøvetaking.
- Økt fokus på rutiner under de daglige rundene i dyrerommet og hvorfor det er viktig å fjerne døde dyr raskt

7 Korrekt bedøving og avliving

Syke og skadde enkelt dyr skal avlives fortløpende. Bedøving og avliving skal bare utføres av personer som har gjennomgått opplæring i dette. Fjørfe under 3 kg kan bedøves med kraftig slag mot hodet, f.eks. vha fiskehammer eller ved å slå bakhodet mot en hard kant, og så avlives med vanlig nakketrekk. Nakketrekk skal etterkontrolleres. Fjørfe over 3 kg, men under 5 kg kan bedøves på samme vis, alternativt med boltepistol, men må avlives enten ved å kappe av hodet (dekapitering) eller utføre såkalt mekanisk nakketrekk med egnet tang eller veggkrok. Fjørfe over 5 kg skal bedøves med boltepistol og avlives ved dekapitering.

Foregår bedøving og avliving i tråd med regelverk?

1: Ja, tilfredsstillende. Bedøving og avliving foregår i tråd med regelverket

3: Må forbedres, feil eller mangler i rutiner for bedøving og avliving

Hvordan vurdere

Dersom ett eller flere syke dyr oppdages ved gjennomgang i flokken kan disse tas med til bonde, slik at bondens avlivingsrutiner fremvises. I de fleste flokker vil det være minst en død and som avliving kan vises på. Dersom likevel ingen dyr er syke kan bondens rutiner vises på en død and fra fryseren, eventuelt beskriver bonden sine rutiner med ord. Dersom bonden feiler på ett eller flere trinn, inkludert manglende eller feil bedøving, feil i nakketrekk, settes score 3.

Aktuelle tiltak

Korrekt bedøving og avliving er et kritisk punkt, både for dyras velferd samt for næringas omdømme. På dette punktet kan det ikke feiles. Aktuelle tiltak inkluderer:

- Beskrive årsak til feil: manglende/feil/gammel opplæring?
- Gjennomgang av korrekte rutiner med veterinær på besøket
- Ved neste avliving beskriver bonden hvordan avlivingen foregikk
- Bonden og avløsere kan trene på korrekt bedøving, inkludert hvor slaget skal treffe, samt trene på korrekt nakketrekk på døde dyr

8 Kompetanse personell

Regelverket krever at alle som deltar i den daglige driften av dyreholdet skal kunne håndtere og stille dyra på en måte som sikrer god dyrevelferd, kjenne igjen tegn på dårlig dyrevelferd og iverksette tiltak der dette er nødvendig.

Har alle som deltar i den daglige driften kunnskap om dyrevelferd og tiltak?

1: Ja, tilfredsstillende. Alle som deltar i den daglige driften har mottatt opplæring om dyrevelferd, og kan iverksette tiltak selv, eller har gode rutiner for å tilkalle hjelp ved behov

3: Må forbedres, en eller flere som deltar i den daglige driften mangler nødvendig opplæring i dyrevelferd, kan ikke iverksette tiltak selv, og rutiner for å tilkalle hjelp mangler

Hvordan vurdere

Spør bonden om hvor mange som deltar i den daglige driften. Hva slags opplæring har de fått med tanke på å kjenne igjen dårlig dyrevelferd og hvilke tiltak som skal settes inn, eksempelvis korrekt bedøving og avliving? Hovedregelen er alle som røkter flokken skal kunne avlive syke dyr umiddelbart. Dersom de ikke selv er opplært i avliving skal det foreligge gode rutiner for identifisering og håndtering av eksempelvis syke/skadde dyr og hvem som kan tilkalles for hjelp til korrekt avliving. Hjelpen skal

Oppdatert juni 2025

kunne være tilgjengelig innen forsvarlig tid. Dersom en eller flere av dem som deltar i den daglige driften mangler kunnskap om god dyrevelferd, ikke kan iverksette tiltak selv, og det mangler rutiner for når det skal tilkalles hjelp og hvem som kan tilkalles, settes score 3.

Aktuelle tiltak

Det at alle som deltar i den daglige driften kjenner igjen tegn på dårlig dyrevelferd og vet hvilke tiltak som må settes inn, herunder bedøving og avliving, er et kritisk punkt, både for dyras velferd samt for næringas omdømme. Aktuelle tiltak inkluderer:

- Alle som røkter flokken skal ha opplæring i korrekt bedøving og avliving
- Etablere rutiner, gjerne skriftlige, for hvilke dyr som skal avlives, og hvordan de skal avlives. Navn og telefonnummer til dem som kan tilkalles for rask hjelp må være kjent av alle som deltar i den daglige driften.
- Opplæring i å kjenne igjen god og dårlig dyrevelferd for arten og produksjonsformen

9 Oppdatert smittevernplan

I henhold til [dyrehelseforskriften](#) plikter alle som driver næringsrettede husdyrhold å ha smittevernplan. Smittevernplanen er et viktig verktøy for kontinuerlig å ha bevissthet om smittebeskyttelse og forbedringspotensial. Produsentene velger selv smittevernplanløsning.

- «Rutinene skal beskrives i en skriftlig smittevernplan. Den skal inneholde en plantegning over dyre- og persontrafikken, være tilpassa hvert enkelt dyrehold og omfatte hele driftsopplegget».
- «Den driftsansvarlige skal sikre at alle som arbeider på anlegget, kjenner og følger smittevernplanen. Den skal oppdateres årlig og legges fram når Mattilsynet ber om det.»

HT-Fjørfe tilbyr en egen smittevernplanmal med kartløsning. Denne skal oppfylle både kravene i forskriften og tilleggskravene i KSL-standardene. Den er tilgjengelig både via fagsystemet HelseFjørfe og VP Fjørfe. Utfylt plan har et trafikklyssystem med grønt for det som er bra, gult for forbedringspotensial og rødt for det som må gjøres noe med. Planen er tilgjengelig både for produsent og veterinær. SMS-varsel sendes automatisk til produsent én måned før fristen for oppdatering går ut.

Har produsenten på plass smittevernplan og er den oppdatert?

1: Ja, tilfredsstillende

Det er på plass en plan uten vesentlige mangler. Det er altoverveiende samsvar mellom plan og tiltak og hygienerutiner i praksis. Den er oppdatert. Alle som arbeider i dyreholdet er kjent med og følger oppdatert plan.

2: Bør forbedres

Det er på plass en plan, men det mangler flere elementer som bør på plass, den er ikke vært fulgt godt nok opp siden forrige år eller den er ikke oppdatert. Det er ikke helt samsvar mellom plan og tiltak eller hygienerutiner i praksis. Ikke alle som arbeider i dyreholdet er kjent med eller følger planen.

3: Må utbedres

Planen mangler eller har vesentlige mangler. Det er åpenbart manglende samsvar mellom plan og tiltak eller hygienerutiner i praksis. Få eller ingen som arbeider i dyreholdet er kjent med eller følger planen.

Hvordan vurdere

Utover regelverkskravene må en bruke et faglig skjønn. Vesentlige avvik kan være manglende smitteverntiltak eller hygienerutiner, som en finner kritiske mht. smittefare og dyrehelse. Lukkefrist kan settes både ut ifra vurdert alvorlighetsgrad og kostnaden for utbedring. Manglende plan eller manglende dokumentasjon på at de som arbeider i dyreholdet er kjent med og følger planen gis kort

Oppdatert juni 2025

lukkefrist. Nødvendige, men ressurskrevende tiltak kan i samråd med produsent gis lengre lukkefrister, så lenge de ikke bryter med regelverket.

Aktuelle tiltak

- Etablere smittevernplan med kart
- Oppdatere planen
- Dokumentere at de som arbeider i dyreholdet er kjent med, har forstått og følger oppdatert smittevernplan.
- Dokumentasjon på utbedrete mangler i smittevern og / eller hygienerutiner.

10 Smitteslusens utforming og bruk

Med smittesluse menes et sted for skotøy- og klesskift, samt håndvask. Skillet kan med fordel være 30 – 40 cm høyt og mulig å sitte på. Det skal være helt tett mot gulv. Smitteskillene kan godt være flyttbare, men må da ha tette anslutningslister mot gulv.

Smitteslusen kan også være *tredelt* med en mellomsoner (barfotsone) mellom uren og ren sone – se figur under. Tredelt smittesluse er gjeldende anbefalte standarden i nye hus. Ved vasken, som skal stå ved smittesillet, alternativt i mellomsonen, skal det være såpe- og desinfeksjonsdispensere, tørkepapir og avfallsbøtte. Utstyr som skal inn og ut av huset skal være rent og ikke settes direkte på gulvet. Husk også alle ytterdører og porter til dyrerommet - disse må være *tette* for fugl, smågnagere og småkryp, både når dyrerommet er gjort rent og når det er dyr i huset. Skal porter i husdyrrommet brukes, må gjennomtenkte hygienerutiner gjennomføres.

Hygienerutinene ved smitteskillene er vel så viktige. Ytterklær henges i uren sone. *Alle* som skal gjennom smitteslusene, også dyreeiere, må gjennomføre sko- og klesskift, samt vaske hendene med såpe – *hver gang*. Besetningens egen frakk eller kjeledress på ren side. Bør vaskes med en viss regelmessighet ved minimum 60°C. Håndvask skal også gjennomføres på vei ut. Gitt at hendene er synlig rene, så er hånddesinfeksjon et godt alternativ. Besøkende kan bruke engangssokker- og dresser, og da skal dressen tas på i ren sone. Ytterligere klesskifte av beinklær og overdel, evt. dusjing, for de som steller i fjøset, må vurderes ut ifra risiko for kryssforurensning og mulige konsekvenser.

Er det på plass tilfredsstillende smittesluser?

1: Ja, tilfredsstillende

Smitteslusa er i eget rom eller er tydelig avgrenset med god plass for skotøy- og klesskift, samt håndvask med såpe- og desinfeksjonsmiddeldispensere, tørkepapir og avfallsbøtte. Smitteskillet/ne er tette mot gulv og sider. Smitteslusa er ryddig og grei å rengjøre. Få uvedkommende ting ved slusa. Hygienerutiner synes akseptable. De som røkter skifter alltid både skotøy og overtrekksklær ved inngang i besetningen. Besøkslogg er på plass og utfyllt. Adgangsskilt og smittesluseplakat er på plass. Ytterdører og porter til dyrerom er tilfredsstillende tette.

2: Bør forbedres

Smitteslusa er ikke i eget rom eller er ikke tydelig avgrenset. Det er enkelte fysiske mangler, knyttet til håndvask - se punkt 1. under «grønt» over. Det er smitteskille/r på plass, men de er ikke tette mot gulv og sider. Mangler i hygienerutiner og/eller ryddighet. Besøkslogg er ikke på plass eller er mangelfullt utfyllt. Vurder også andre mindre mangler som bør påpekes.

3: Må utbedres

Det mangler smitteskille/r tette mot gulv og sider mellom de ulike sonene i huset. Det er vesentlige mangler knyttet til håndvask – se punkt 1 under «grønt» over. Rotete og vanskelig å holde reint. Mange uvedkommende ting ved slusa. Adgangsskilt og / eller smittesluseplakat mangler. Utilfredsstillende hygienerutiner. Ytterdører og porter inn til dyrerommet er ikke tette.

Hvordan vurdere

Feltene over angir vurderingskriterier for hvorvidt smitteslusene er akseptable eller ikke.

Smitteslusene er ikke bedre enn de hygienerutiner som følges, så vurder også disse opp imot kvaliteten på smitteslusene. Funksjonelle smittesluser legger til rette for gode hygienerutiner. Husk også å sjekke ytterdører og porter til dyrerommene! En del fjørfehus har smitteskille rett innenfor ytterdør, uten skillevegg til toaletter eller servicerom. Det er en uheldig løsning vi ønsker å arbeide oss vekk i fra. Her bør en i samråd med produsent søke å finne bedre løsninger.

Aktuelle tiltak

- Utbedre påpekte mangler i utforming eller bruk i tråd med beskrivelsene over
- Hvilke av tiltakene haster mest, og hvilke krever lenger tid, eksempelvis innstallering av håndvask eller større ombygginger
- Hvis smitteslusa ikke er separat, for eksempel med smitteskille rett innenfor ytterdør, diskuter mulige løsninger og tidshorisont med produsent

11 Vann og fôrforbruk

Daglig registrering og oppfølging av vann- og fôrforbruk er sentrale parametere for bonden å følge med på. For ender finnes ulike type drikkesystemer, som drikkenipler og dype nipler som gir mulighet til å dyppe hodet under vann. Tilgang til vann er viktig for endenes fjørstell, samtidig kan smittestoffer spres svært effektivt gjennom felles vannkilder, så bonden må ha et aktivt forhold til styring av drikkevannsystemet, hygiene og vannkvalitet. Uventede og brå endringer i vann- og fôropptak kan indikere et begynnende problem med kvalitet, tildeling av vann eller fôr, dyrehelse eller atferd som kan kreve rask handling.

Dokumenteres vann- og fôrforbruk daglig?

1: Ja, tilfredsstillende. Dokumentasjon på plass.

2: Bør forbedres. Ingen eller manglende dokumentasjon

Hvordan vurdere

Be bonden vise deg registreringene i sin produksjonskontroll. Vannforbruket må sees opp mot type drikkevannssystem og dyras alder. Fôrforbruk føres daglig, dersom det finnes fôrvekt.

Aktuelle tiltak

- Ved manglende registreringer, hva er årsaken til det?
- Finnes vannmåler, hvordan følger bonden med på vannforbruket?
- Finnes fôrvekt, eventuelt hvordan følger bonden med på fôropptaket?

12 Dødelighet

Alle dyr skal sees etter minst to ganger daglig og oftere ved behov. Antall døde dyr funnet ved hvert tilsyn skal registreres i produksjonskontrollen.

Dokumenteres dødelighet daglig?

1: Ja, tilfredsstillende. Dokumentasjon på plass.

2: Bør forbedres. Ingen eller manglende dokumentasjon

Hvordan vurdere

Be bonden vise deg registreringene i sin produksjonskontroll. Føres dødeligheten jevnlig? Dør det jevnlig dyr eller har det vært dødelighetstopper? Hvordan er dødeligheten sammenlignet med produsentens tidligere innsett og gjennomsnitt for produksjonen?

Aktuelle tiltak

Moderne matproduksjon krever dokumentasjon, og det er et krav om å registrere dødelighet underveis i innsettet. Dersom bonden har manglende dokumentasjon, er følgende tiltak aktuelle:

- Ved manglende registreringer av dødelighet, hva er årsaken til det?
- Forhøyet dødelighet sammenlignet med tidligere innsett eller norsk gjennomsnitt, årsak?

13 Avlivet

Andel avlivet av døde dyr, samt avlivingsårsak skal noteres ned etter hvert tilsyn. En høy andel avlivet anses positivt, da det indikerer en våken bonde med aktivt management.

Dokumenteres antall avlivede dyr daglig?

1: Ja, tilfredsstillende. Dokumentasjon på plass

2: Bør forbedres. Ingen eller manglende dokumentasjon

Hvordan vurdere

Be bonden vise deg registreringene i elektronisk produksjonskontroll. Føres antall avlivede jevnlig?

Aktuelle tiltak

Oppdatert juni 2025

Aktuelle tiltak ved score 2 inkluderer:

- Ved manglende registreringer, hva er årsaken til det?
- Føres avlivingsårsaker? Ved manglende, hva er årsaken til det?

Fysisk miljø and

14 Karbondioksid - CO₂

God luftkvalitet er en av de grunnleggende faktorene for god dyrehelse, god produksjon samt bondens egen helse. Generelt er ikke høye CO₂-verdier et utbredt problem i andehus, men verdiene skal likevel måles og dokumenteres.

Er nivået av CO₂ innenfor maksimumsgrensen (3000 ppm)?

1: Ja, tilfredsstillende. Konsentrasjonen er under 3000 ppm.

3: Må utbedres. Konsentrasjonen er over 3000 ppm.

Hvordan vurdere

Mål CO₂-verdien med en CO₂-måler ved gjennomgang i huset, i dyrehøyde ulike steder - eksempelvis midt i dyrerommet og ved vegg. Noter den høyeste målingen. Ved nivå over 3000 ppm, sett score 3.

Aktuelle tiltak

Dersom CO₂-konsentrasjonen er over 3000 ppm, kan følgende tiltak være aktuelle:

- Innstillinger på ventilasjonsanlegg – hva styrer bonden etter?
- Har bonden egen CO₂-måler tilknyttet ventilasjonsanlegget og stemmer målingene overens? Det kan være behov for å kalibrere måleren i husdyrrommet.

15 Ammoniakk - NH₃

Konsentrasjoner over 20 ppm kan irritere dyras øyne, slimhinner og luftveier og er negativt for dyras velferd, samt for bondens egen helse. Høye nivåer av NH₃ kan oppstå spesielt på kalde dager vinterstid. NH₃-målere er relativt dyre i innkjøp og krever årlig kalibrering. Dersom det ikke er ønskelig å gå til innkjøp av måler, kan dette lånes av andre fjørfeveterinærer i området eller om dere kan lage en avtale slik at de måler for deg. Håndholdt Drägerpistol med engangs diffusjonsrør kan være et alternativ.

Er nivået av NH₃ innenfor maksimumsgrensen (20 ppm)?

1: Ja, tilfredsstillende. Konsentrasjoner under 20 ppm.

3: Må utbedres. Konsentrasjonen er over 20 ppm.

Hvordan vurdere

Mål NH₃-verdien med en NH₃-måler ved gjennomgang i huset, i dyrehøyde på ulike steder, for eksempel midt i dyrerommet og nær en vegg. Noter den høyeste målingen. Ved nivå over 20 ppm, settes score 3.

Aktuelle tiltak

Ventilasjonsystemer og strøkvalitet må styres slik at uheldige konsentrasjoner av NH₃ ikke oppstår. Dersom NH₃-konsentrasjonen er over 20 ppm, kan følgende tiltak være aktuelle:

Oppdatert juni 2025

- Økt ventilasjon, husk økt tilførsel av varmekilde dersom økt luftskifte resulterer i for lav temperatur. Temperaturen må sees i sammenheng med dyras alder.
- Ammoniakk stammer fra dyras avføring og fra strøet, så vurder kvaliteten på strøet opp mot NH₃-nivåene. Se eget punkt om strøkvalitet under.

16 Støv

Høye nivåer av støv er negativt for dyras helse; det irriterer slimhinner og kan i tillegg kan være med på å spre sykdommer. Det er derfor ønskelig å holde nivået av støv på et minimum. Dersom strøet er tørt og godt vil det følgelig støve på grunn av fuglenes aktivitetsnivå, spesielt strøbadingsatferd. Støv kan også komme fra fôret. Lav luftfuktighet kan øke støvnivået i huset. Tilsvarende så kan type strø bonden bruker påvirke støvnivået.

Er nivået av støv jevnt over tilfredsstillende?

1: Ja, tilfredsstillende. Jevnt over lite eller en del støv i lufta og på innredning og vegger.

2: Bør forbedres. Svært mye støv i lufta og tykt lag med støv på innredningen.

Hvordan vurdere

Ved gjennomgang i huset vurderes nivået av støv i husdyrrommet. Dette vil være en noe subjektiv vurdering, og nivået av støv i lufta kan sees i sammenheng med mengde støv på innredning. Høyt støvnivå kan være kortvarig dersom besøket skjer samtidig som flokken strøbader. Men kronisk høyt støvnivå vil gjerne medføre tykt lag av støv på innredning. Dersom det observeres svært mye støv i lufta og et tykt lag med støv på innredning, settes score 2.

Aktuelle tiltak

Ventilasjonssystemer må styres slik at uheldige konsentrasjoner støv ikke oppstår. Ved mye støv kan følgende tiltak være aktuelle:

- Årsaker til høyt støvnivå: strøkvalitet og/eller dyras aktivitetsnivå?
- Fôrstruktur: er pellets kvaliteten god eller støver det når fôrkjeden går?
- Ventilasjon: økt luftskifte kan redusere støvmengden
- Befuktningsanlegg bidrar til å fange støvet og redusere mengden støv
- Hvordan er rengjøringsrutinene mellom innsett?

17 Strøkvalitet

God strøkvalitet er viktig for dyras komfort, for tråpotehelse, fjørdraktas renhet, oppsuging av fuktighet og tilfredstillelse av dyras hakke-, skrape- og strøbadingsbehov. Et bløtt strø kan også gi utfordringer i plukkeprosessen og kan gi møkkete slaktedyr. Strøkvaliteten hos and kan påvirkes av mange faktorer som ventilasjon, utetemperatur, kulderas, gulvvarme, tarmhelse, med mer. Tilførsel av nytt strø underveis i innsettet er i de fleste flokker nødvendig.

Er strøkvaliteten jevnt over tilfredsstillende?

1: Ja, tilfredsstillende. Strøet utenom området under vannrekkene er fuktig eller hardt på 0 - 20 % av arealet

2: Bør forbedres. Strøet utenom området under vannrekkene er fuktig eller hardt på 20 - 50 % av arealet

3: Må utbedres. Strøet utenom området under vannrekkene er fuktig eller hardt på mer enn 50 % av arealet

Hvordan vurdere

Ved gjennomgang i huset vurderes strøkkvaliteten over hele strøarealet, med unntak av under vannrekker. Ender søler naturlig mye med vannet, og strøet under vannrekkene vil ofte være fuktig. Tørt og løst strø lar seg enkelt bevege med foten, og når det klemmes sammen til en ball i hånda vil ballen løse seg opp. Fuktig eller hardt strø vil derimot være vanskelig å bevege på med foten, og når det klemmes til en ball i hånda vil ballen holde seg samlet. Dersom strøet er fuktig eller hardt på over 50 % av strøarealet i huset, med unntak av området under vannrekker, settes score 3.

Aktuelle tiltak

Dersom store deler av strøet er fuktig eller hardt kan følgende tiltak foreslås:

- Fokus på ventilasjon og fuktighet i huset, er det kulderas ved ytterste fôr/drikkenipler?
- Hvordan er avføring og tarmhelse?
- Ved tynt lag av fuktig eller hardt strø: tilførsel av friskt strø kan øke dyras bearbeiding av strøet og redde strøbedet
- Ved tykt lag av fuktig eller hardt strø må det vurderes å bytte ut eksisterende strøbed med nytt lag av strø, og strø med bedre oppsugingsevne
- Søler dyra veldig mye mer med vannet enn vanlig, eller tidligere flokker? Se på vannforbruk
- Er det fuktig ved porten bør dette utbedres også mtp smitte som kan komme fra utsiden. Er pakningen på porten tett mot underlaget?